

СТАНОВИЩЕ

от доц. Мария Франц Калицин

за научната дейност на доц. д-р на науките Орлин Стаменов Събев, единствен кандидат в конкурса за академичната длъжност „професор” от Института по балканистика с Център по тракология „Проф. Арександър Фол” при БАН по професионалното направление 2.2. История и археология, научна специалност Документалистика, архивистика, палеография (вкл. историография и източниковедение) за нуждите на секция „Културна история на балканските народи”, обявен в Държавен вестник, бр. 52 от 30 юли 2017 г.

Познавам Орлин Събев от студентските му години във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий”, когато следваше и успешно завърши ръководения от мен спецкурс по османски език, дипломатика и палеография. През изминалите десетилетия имах и възможността отблизо до следя неговото стремително професионално развитие и научно съзряване – докторант на самостоятелна подготовка в Института по балканистика при БАН (1996 – 1999), защитил образователната и научна степен „доктор” (2000), хабилитирал се (2006), получил научната степен „доктор на науките” (2015). В този сравнително неголям срок от време той представя впечатляваща по обем и значимост научна продукция – три монографии и над 50 студии, статии, рецензии, отзиви за книги, изнася публични лекции, води магистърски курсове в СУ и Шуменския университет, активно участва в български и международни научни форуми.

Изследователските интереси на кандидата са отчетливо профилирани и неизменно се съсредоточават върху различни аспекти от мюсюлманската култура в българските земи и на Балканите (XV – XIX в.). Монографичните

му изследвания са посветени на османските училища в българските земи, на началото на османското книгопечатане и първите стъпки в оформянето на османската печатна култура, на неизследвани или слабоизследвани аспекти от основаването, историята и функционирането на престижното висше учебно заведение Робърт колеж и на българите, негови възпитаници. Разглежданите в тях проблеми, разширени и детайлизирани от голям брой студии и статии, са органично свързани както помежду си, така и с голямата и особено актуална за българската наука тема за паралелното съществуване и взаимовлияния на материалната и духовна култура на християнството и исляма на Балканите.

В настоящия конкурс Орлин Събев се предствя с новата си монография „Книгата и нейния храм (история на османските библиотеки в България)”, както и с редица статии и студии. Монографията му, посветена на ориенталната книжнина в българските земи, е не само поредна бройка в неговата творческа биография. Тя по най-категоричен начин затваря тематичния кръг на досегащите му трудове и им придава завършен вид. Наред с това, в нея се проявяват в своя най-зрял вид изследователските качества на автора – умението да извлича, селектира, анализира и обобщава необходимата информация от извори, литература и теренни проучвания; да разглежда проблемите в тяхната логическа последователност и в контекста на специфичната синкретична културна среда на исторически оформилите се религиозни общности на християни и мюсюлмани; да се вглежда в детайлите и да насища изследването си с много конкретика; да представя стегнато и аргументирано своите изводи. И заедно с всичко това, да доставя естетическа наслада на читателя със своя блестящ литературен изказ.

Монографията се състои от увод, пет глави, заключение, приложения, библиография и резюме на английски език. Тази добре обмислена структура

е дала възможност на автора да избегне статичността и описателството и да проследи в развитие отделните етапи на османското библиотечно дело в България. Разкривайки същностни детайли от характеристиката и функционирането на личните книжни сбирки, на тези към медресета, джамии и дервишки обители, на самостоятелните и на публичните общински градски библиотеки, той извежда тяхната взаимообвързаност и битуване под единна методологична рамка.

При все, че сам определя целта на изследването си като прецизиране и обобщение на досегашните разработки по темата в българската и чуждата историография, О. Събев е постигнал много повече. Стъпвайки преди всичко на огромно количество разнообразни по характер непубликувани османски извори, той несъмнено разширява географията на разпространение на османските библиотеки в българските земи и обогатява с нови данни сведенията за наличните книжни фондове в тях. Това, което обаче прави изследването му уникално и новаторско са някои акценти, убегнали от вниманието на предшествениците му, които бих искала по-специално да коментирам.

На първо място става въпрос за сериозната и задълбочена тематична характеристика на книгите в различните колекции. Авторът предлага впечатляваща по обем конкретика като прилага редица списъци със заглавия от лични библиотеки и цитира оцелели каталози на дарени (вакфирани) за обществените библиотеки фондове, но съвсем не спира дотук. Той е съумял да покаже, убедително да докаже и да илюстрира в таблици обвързаността между тематиката на съхраняваната в османските библиотеки книжнина с ислямската теория за познанието и класификацията на науките по значимост, а от там – и с османските образователни концепции и практики (гл. I).

Безспорен приносен характер има и изграденият в гл. II профил на притежателите на книги на базата на наследствени описи в кадийските регистри (сиджили) на София и Русе от XVII и XVIII в. Като един от най-масовите османски извори, сиджилите и репективно посочените описи са били широко използвани в редица престижни изследвания на социално-икономическата история на българските градове. За първи път обаче тук в богатото им съдържание е потърсена и намерена връзката на обикновени мюсюлмани от различна възраст, пол, професия и материално състояние с книгата, представена като вещ, търговска стока или интелектуален продукт.

За високата научна стойност на монографията допринася и последователното представяне на османската книжнина и нейния подслон, дом или храм (солучливи метафори, присъстващи в залавията на III, IV и V глави) като неотменна част от културната история на голям брой български градове. Тук е мястото да изкажа възхищението си от брилянтно поднесения откъс, лаконично озаглавен „Библиотеки в Търново”. В него с познанията на ерудит, скепсиса на учен и таланта на писател, О.Събев е разнищил митове и легенди, лични спомени, възрожденски текстове и литературни сведения, за да покаже общата нерадостна съдба на старобългарските и османските ръкописи в старата българска столица.

Забележките и препоръките си към книгата на О. Събев имах възможност да споделя при обсъждането на ръкописа. С удоволствие забелязвам, че те са били уважени и взети под внимание.

Невъзможно е да бъдат изброени, а още по-малко подробно коментирани всички студии и статии с варианти на български, английски и турски език, с които кандидатът се представя. Те могат да се разделят условно на две групи – такива с проблематика, свързана с докторатите и хабилитационния му труд, и други – със свършено ново съдържание. Като

обща констатация по отношение на първата група бих казала, че всички те, макар и да преповтарят вече изложени тези и факти, добавят щрих към някое от монографичните му изследвания – някъде съществен, а другаде сравнително периферен.

Студиите и статиите от втората група са с различен изследователски профил, в широк хронологичен диапазон и следващи до голяма степен тематиката на форумите, в които авторът е участвал. Голямо място между тях заемат тези, които се базират на съхранявани в Ориенталския Отдел на НБКМ и в турски книгохранилища османски документи, чието съдържание е представено било ин екстензо (относно бекташийското текке „Хафъз баба”, и във връзка с историята на някои реки), било обобщено в таблици (данни от подробните поземлени (муфассал) регистри от XV-XVI в. за нахията Денизли и за с. Лиляк). Безспорно интригуващи са разработките, в които авторът критикува сензационни и недостоверни публикации относно събития, свързани с Руско-турската война от 1877 – 1878 г. или представя османската концепция за физиологията и сексуалността на човешкото тяло и практиките на сексуално общуване през XV-XIX в., както и шериатските норми и султанското законодателство относно регулиране на проституцията в османското общество през XVIII в. Нов ракурс към темата „за другия” предлага представената на турски, английски и български език статия за влиянието на европейската култура и изкуство върху османския интелектуален и управленчески елит (XVII-XIX в.).

В статия, фигурираща под №7В в списъка на публикациите и представена само на турски език, авторът прави преглед на османистичните изследвания в България „в последно време” (каквото и да означава това). Тя най-меко казано буди недоумение, защото е в разрез с иначе многократно демонстрираната от автора коректност и добра библиографска

осведоменост. В нея не само има пропуски на заглавия и автори. Тук са пренебрегнати цели изследователски направления, както и значими и полезни за цялата колегия научни постижения. Бие на очи и проявената необяснима изборност при цитиранията и акцентите. С подобен подход едва ли би могла да се представи достойно българската османистика в чужбина.

Справката за цитиранията на научните публикации на О.Събев у нас и в чужбина за периода 2006 – 2017 г. е респектираща и доказва интереса на българската и чуждата научна общественост към неговите изследвания.

В заключение ще отбележа, че представените трудове на О.Събев като количество и качество отговарят напълно на изискванията на ЗРАСРБ на правилниците на МОН и БАН, както и на съгласуваните с тях правила на ИБЦТ, за заемане на академичната длъжност „професор”. Като член на Научното жури убедено гласувам положително за избора му на тази длъжност в Института по балканистика с Център по Тракология „Проф. Александър Фол” при БАН по професионално направление 2.2. История и археология.

София, 7.11.2017 г.

.....

Доц. Мария Калицин